

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Управління безпекою в бізнес-середовищі» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ЗВО СВО «Магістр» спеціальності «Менеджмент» (магістерська програма «Бізнес-адміністрування»).

Предметом вивчення навчальної дисципліни теоретичні, методичні та практичні аспекти управління безпекою підприємства в умовах бізнес-середовища.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна обов'язкова професійної підготовки, тісно пов'язана з дисциплінами «Менеджмент», «Стратегічний менеджмент», «Потенціал і розвиток підприємства», а також є базою для вивчення дисципліни «Управління ризиками у підприємстві».

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є формування системи спеціальних знань у студентів з питань управління безпекою в бізнес-середовищі, формування ефективної системи управління безпекою на підприємствах з урахуванням вимог системи національної безпеки.

1.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Стратегічний менеджмент» є: надання здобувачам вищої освіти ясного і чіткого уявлення про теоретичні та методологічні основи вивчення основних положень управління безпекою підприємства; визначення основних напрямів забезпечення національної безпеки держави; формування знань, умінь та творчого підходу при розробці та управлінні системою безпеки підприємства; розкриття специфіки тінізації економіки; характеристика етапів формування зарубіжних і вітчизняних тіньових фінансових потоків; вивчення основних категорій, принципів побудови, показників економічної безпеки з метою здійснення економічного аналізу і моделювання на макrorівні та розробки заходів щодо регулювання рівня тінізації економіки; визначення ринкового механізму детінізації економіки; розкриття особливостей формування системи управління безпекою підприємства; визначення основних форм управління безпекою підприємства; проведення базисних та нормативних прогностичних розрахунків на основі статистичного аналізу, враховуючи тенденції та закономірності економіки.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у здобувачів вищої освіти має бути сформовані наступні елементи компетентності:

знання:

- теоретико-методичних засад забезпечення безпеки в бізнес-середовищі;
- методології стратегічного управління безпекою підприємства;
- факторів безпеки в бізнес-середовищі;
- показників оцінки стану економічної безпеки підприємства;
- методів забезпечення економічної безпеки підприємства;
- основних загроз економічній безпеці підприємства;
- тінізації економіки в розвинених країнах та країнах з трансформаційною економікою;
- особливостей розробки стратегії забезпечення безпеки підприємства;
- способів забезпечення економічної безпеки підприємства через активізацію його інноваційного розвитку;
- інноваційних форм управління безпекою підприємства.

вміння:

- застосовувати знання основ стратегічного управління й аналізу стратегій розвитку конкурентних переваг підприємства в межах забезпечення системи безпеки;
- виконувати стратегічний аналіз економічної безпеки підприємства;
- використовувати методи обґрунтування стратегічних управлінських рішень з

питань забезпечення безпеки підприємства;

- застосовувати знання стратегічного управління потенціалом підприємства для розробки стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства;

- розробляти інноваційні проекти підвищення рівня економічної безпеки підприємства;

- використовувати засоби активізації інноваційного розвитку в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

- використовувати на практиці отримані теоретичні знання щодо тінізації економіки;

- адекватно оцінювати тінізацію економіки;

- різнобічного аналізу процесів детінізації та визначення її наслідків для економіки та суспільства;

- вільно орієнтуватися в основних підходах і напрямках оцінки тіньової економіки;

- використовувати методологічні та теоретичні підходи щодо формування системи економічної безпеки підприємства.

способи мислення:

- формування суджень – форми відображення об'єктивної дійсності, яка полягає у ствердженнях наявності або відсутності ознак, властивостей або відносин у сфері процесів забезпечення безпеки підприємства;

- пропонування міркувань – низки пов'язаних суджень, спрямованих на те, щоб з'ясувати істинність якої-небудь думки у сфері управління безпекою підприємства, доведення її або заперечення;

- створення умовиводів – виведення з одного або декількох суджень;

- словесно-логічне мислення – дає змогу виявляти загальні закономірності природи й суспільства, на рівні найвищих узагальнень розв'язувати завдання, будувати наукові теорії і гіпотези;

- критичне – наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень, якому притаманні такі властивості, як усвідомленість та самовдосконалення;

- творче – мислення, результатом якого є відкриття принципово нового чи удосконаленого вирішення того чи іншого завдання.

професійні, світоглядні і громадянські якості:

- формування фахівця, що володітиме аналітичними вміннями з дослідження управління часом, що передбачає організацію та проведення опитування цільових аудиторій, вивчення публікацій та інших медіаматеріалів з метою здійснення ефективного процесу прийняття управлінських рішень з урахуванням знань основ теорії і практики управління безпекою підприємства;

- формування фахівця з раціональним економічним мисленням;

- формування творчої, духовно-багатої особистості, з національною свідомістю, патріотичними почуттями.

- формування фахівця зі здатністю використовувати знання, вміння та навички для теоретичного та практичного освоєння проблем, організувати, реалізувати, презентувати відповідні наукові дослідження;

- формування фахівця зі здатністю застосовувати одержані знання з різних предметних сфер спеціальності для формулювання нових теоретичних трактувань і положень, практичних адресних рекомендацій і пропозицій;

- формування фахівця зі здатністю виявляти та розуміти причинно-наслідкові зв'язки між економічними явищами та процесами, ідентифікувати та оцінювати фактори впливу.

морально-етичні цінності:

- сформулювати уявлення про моральні цінності людини;

- здатність висловлювати своє судження про роль і значущість моральних цінностей у житті людини;
- формувати вміння аналізувати мотиви та вчинки людей, моделювати та розв'язувати ситуації, пов'язані з виконанням обов'язків у колективі;
- розвивати почуття відповідальності за свій вибір та наслідки вчинків;
- виховувати самостійність, волю, моральність.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 години / 4 кредити ECTS.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Сутність та роль безпеки в бізнес-середовищі

Поняття безпеки підприємства. Ієрархія рівнів безпеки. Категоріальний апарат управління безпекою підприємства. Об'єкти, предмети захисту від потенційних загроз і протиправних посягань. Класифікація національних інтересів. Основні напрями державної політики національної безпеки. Світовий досвід забезпечення безпеки підприємства.

Економічна безпека підприємства у контексті національної безпеки України. Загрози безпеці. Чинники впливу на безпеку. Виявлення та ідентифікація чинників ризику, небезпек і загроз. Гарантування безпеки. Основні загрози безпеки особи (персоналу) організації.

Тема 2. Аналіз та оцінка факторів небезпеки в бізнес-середовищі

Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління безпекою. Система показників оцінки основних передумов досягнення рівня економічної безпеки підприємства. Методи дослідження безпеки. Складові економічної безпеки України та методика їх оцінювання. Методичний підхід до оцінювання економічної безпеки регіону та галузі. Індикаторний підхід. Ресурсно-функціональний підхід. Програмно-цільовий. Сутність підходу на основі теорії економічних ризиків. Комплекс методичних підходів щодо оцінювання економічної безпеки підприємства.

Тема 3. Технологія моделювання стану економічної безпеки підприємства

Комерційна таємниця підприємства. Відомості, що становлять комерційну таємницю підприємства. Правові аспекти комерційної таємниці.

Механізм визначення переліку інформації, що становить комерційну таємницю. Досвід іноземних підприємств щодо визначення комерційної таємниці. Тотальний, плагіаторський, аналітичний та експертний способи визначення комерційної таємниці.

Поняття та особливості недобросовісної конкуренції. Види недобросовісної конкуренції. Форми недобросовісної конкуренції: економічне, пряме фізичне придушення, промислове шпигунство. Економічне шпигунство: поняття та особливості. Форми та методи економічного шпигунства. Шпигунство як спосіб добування інформації, що становить комерційну таємницю. Налагодження охорони комерційної таємниці на підприємстві. Контроль персоналу. Використання технічних засобів.

Економіко-математичне моделювання стану економічної безпеки підприємства на основі використання комплексного поєднання кількісних економіко-математичних та якісних евристичних методів. Здійснення перевірки узгодженості думок експертів відносно стану економічної безпеки підприємства за допомогою коефіцієнта конкордації. Моделювання факторів зони економічної безпеки підприємства методом факторного аналізу. Оцінка стану економічної безпеки підприємств за допомогою економіко-математичних методів: кластерного аналізу та побудови нейросітьових мереж з самонавчанням. Визначення стану економічної безпеки підприємства на основі градації їх рівнів.

Тема 4. Тіньова економіка як глобальна проблема забезпечення безпеки в глобальному бізнес-середовищі. Ринковий механізм детінізації економіки

Тіньова економіка в контексті світових господарських систем. Світова кримінальна економіка: кіберзлочинність, білокомірцева злочинність, наркобізнес, легалізація кримінальних доходів. Корупція як інституція тіньової економіки. Стадії кримінального економічного циклу.

Тінізація економіки в розвинених країнах: просторово-часовий аспект. Особливості тінізації економіки в трансформаційних системах. Причини існування тіньової економіки та її інституціоналізації в Україні.

Відповідальність держави за масштаби різних секторів тіньової економіки. Залучення державних структур в тіньову діяльність. Злиття капіталу і влади. Олігархічні структури в економіці. Регулююча роль держави в економіці. Основні напрями і методи державного впливу на тіньову економіку. Розвиток конкуренції у трансформаційній економіці як шлях детінізації економіки. Інститут банкрутства – ефективний захист власника в умовах детінізації економіки. Детенізація доходів населення в умовах трансформаційних перетворень. «Втеча капіталу» з трансформаційних країн у системі глобального перерозподілу фінансових ресурсів.

Тема 5. Основи управління безпекою підприємства в бізнес-середовищі

Управління безпекою як функція та її значення для установи, організації, підприємства. Тракткування безпеки установи, організації, підприємства: поняття, підходи до визначення сутності. Групування небезпек і загроз безпеці підприємства за кваліфікуючими ознаками.

Рівні забезпечення безпеки підприємства, закономірності управління самоорганізаційною системою безпеки підприємства.

Формування системи управління безпекою підприємства на засадах теоретичних підходів до управління. Положення та особливості системного, програмно-цільового, інституційного, підходів.

Тема 6. Складові безпеки підприємства

Класифікація складових системи безпеки підприємства: економічна безпека, фінансова безпека, енергетична безпека, продовольча безпека підприємства, інноваційно-технологічна безпека підприємства, зовнішньоекономічна безпека підприємства.

Тема 7. Система управління безпекою підприємства

Організація системи безпеки підприємства. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства. Стратегічне та інноваційне забезпечення системи управління безпекою підприємства. Організаційна структура управління безпекою установи, організації, підприємства: роль і відповідальність відділів з безпеки. Моделі організаційних структур з управління фінансово-економічною безпекою установи, організації, підприємства, кількісний і якісний склад, рівень технічної оснащеності, розміри фінансування та місце штатного підрозділу економічної безпеки в структурі підприємства. Основні завдання та склад Ради з безпеки підприємства, як вищого колегіального органу.

Служба безпеки як підсистема підприємства. Мета та завдання служби безпеки. Типові функції служби безпеки підприємства. Процедура створення та ліквідації служби безпеки підприємства. Кадрове, матеріально-технічне та правове забезпечення діяльності служби безпеки підприємства.

Структура та особливості управління діяльністю служби безпеки підприємства. Особливості підбору персоналу для роботи у службі безпеки. Складові служби безпеки підприємства: сектор охорони, режиму, технічного захисту, оперативної роботи. Завдання

служби безпеки щодо гарантування режиму та охорони. Перевірка роботи служби безпеки. Особливості використання послуг зовнішніх охоронних організацій як альтернатива створення служби безпеки підприємства.

Тема 8. Форми управління безпекою підприємства

Пріоритетні напрями організації безпеки на підприємстві. Контролінг як засіб забезпечення системи безпеки підприємства. Використання послуг аутсорсингу для організації безпеки на підприємстві. Інноваційні форми фінансування безпеки підприємства.

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Варналій З. С. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / [за ред. Варналія З. С.]. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
2. Веретенникова Г. Б. Економічна безпека підприємства: планування й організація : [конспект лекцій] / Г. Б. Веретенникова. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 83 с.
3. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : [навч. посібн. для студ. вищ. навч. закладів] / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – К. : ЦУЛ, 2008. – 239 с.
4. Єрмошенко М. М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства : препринт наукової доповіді / [за наук. ред. Єрмошенка М. М.]. – К. : Нац. академія управління, 2005. – 77 с.
5. Іванюта Т. М. Економічна безпека підприємства : [навч. посіб.] / Т. М. Іванюта – К. : ЦУЛ, 2009. – 252 с.
6. Кавун С. В. Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади : [монограф.] / С. В. Кавун. – Х. : ХНЕУ, 2009. – 299 с.
7. Купещенко Н. П. Економічна безпека / Н. П. Купещенко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2013. – 199 с.
8. Латов Ю. В. Теневая економіка : [учеб. пособ.] / Ю. В. Латов, С. Н. Ковалёв. – М. : Норма, 2006. – 236 с.
9. Мазур І. Детенізація економіки України: теорія та практика: [монограф.] / І. Мазур – К. : ВПЦ «Київський університет», 2006. – 239 с.
10. Попович В. М. Теорія детенізації економіки / В. М. Попович. – Ірпінь, 2001. – 524 с.
11. Тарасевича В. М. Економічна теорія : [підруч.] / [за ред. Тарасевича В. М.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 784 с.
12. Флейчук М. І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації / М. І. Флейчук. – Львів: Ахілл, 2008. – 660 с.

Допоміжна

13. Антипов В. І. Тіньова економіка та економічна злочинність: світові тенденції, українські реалії та правові засоби контролю [теоретико-методологічне узагальнення] / В. І. Антипов. – Вінниця : ДП ДКФ, 2006. – 1049 с.
14. Базиліюк А. В. Тіньова економіка в Україні / А. В. Базиліюк, С. О. Коваленко. – К.: НДЕІ Мінекономіки України, 1998. – 206 с.
15. Бандурка О. М. Основы экономической безопасности / О. М. Бандурка, В. Е. Духов, К. Я. Петрова, И. М. Червяков. – Х. : Изд-во Харьк. Нац. ун-та внутр. дел, 2003. – 289 с.
16. Баженова О. Економічна безпека України : сучасний етап / О. Баженова // Банківська справа. – 2008. – №1. – С. 52-61.
17. Баженова О. В. Методика визначення оцінки економічної безпеки держави / О. В. Баженова // Актуальні проблеми підприємницької діяльності в Україні. – Вип. 3. – 2003. – С. 4-9.

18. Варналій З. С. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації [Електронний ресурс] / за ред. З. С. Варналія. – 2006. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/tyn_ekon/index.htm.
19. Гончарова В. О. Вплив тіньової економіки на економічну безпеку держави / В. О. Гончарова. – Х. : Вид. центр ХНУ, 2001. – 195 с.
20. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: [монограф.] / В. П. Горбулін. – К. : НІСД, 2011. – 288 с.
21. Губський Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення : [монограф.] / Б. В. Губський. – К. : Укрархбудінформ, 2001. – 121 с.
22. Данільян О. Г. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації : [навч. посіб.] / О. Г. Данільян, О. П. Дзьобань, М. І. Панов. – Х. : Фоліо, 2002. – 285 с
23. Ечмаков С. М. Теневая экономика: анализ и моделирование / С. М. Ечмаков. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 408 с.
24. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : [монограф.] / М. М. Єрмошенко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 209 с.
25. Концепція економічної безпеки України / [кер. проекту В. М. Геєць, Ін-т економічного прогнозування]. – К. : Логос, 1999. – С. 129.
26. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: [навч. посіб.] / Б. А. Кормич. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
27. Лех Г. А. Особливості тіньової економіки в Україні / Г. А. Лех, А. Я. Табачук // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів, 2010. – Вип.20.9. – С. 186-192.
28. Ліпкан В. А. Національна безпека України : [навч. посіб.] / В. А. Ліпкан. – К. : Кондор, 2008. – 552 с.
29. Мазур І. І. Детінізація економіки як пріоритет економічної безпеки України / І. І. Мазур // Статегічні пріоритети. – 2008. – № 3 (9). – С. 76-84.
30. Пескова Д. Р. Теневая экономика и экономический рост – определение направлений взаимодействия / Д. Р. Пескова // Государственная политика противодействия коррупции и теневой экономике : материалы Всеросс. науч. конф. – М. : Научный эксперт, 2007. – С. 360-374.
31. Пирожков С. І. Концептуальні підходи до формування системи 19 національної безпеки України / С. І. Пирожков // Стратегічна панорама. – 2003. – №1. – С. 93-106.
32. Савченко І. Г. Тіньовий сектор економіки України: аналіз стану та напрями детінізації / І. Г. Савченко, А. Є. Іорданов // Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. – 2012. – № 3. – С. 107-116.
33. Самойленко Є. Г. Сутність та етапи еволюції тіньової економіки / Є. Г. Самойленко // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. – № 1 (5). – Т. 2. – С. 338-345.
34. Степаненко А. Оцінка економічної безпеки України та її регіонів / А. Степаненко, М. Герасимов // Регіональна економіка. – 2002. – №2. – С. 39-54.
35. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання : [аналіт. доп.] / Т. А. Тищук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Іванов ; [за заг. ред. Жаліла Я. А.]. – К. : НІСД, 2011. – 96 с.
36. Турчинов О. Тіньова економіка : теоретичні основи дослідження / О. Турчинов. – К.: Артек, 1995. – 300 с.
37. Шнипко О. С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект / О. С. Шнипко. – К. : Генеза, 2006. – 288 с.
38. Ярочкин В. И. Информационная безопасность : [учеб.] / В. И. Ярочкин. – М.: Академический Проект. Фонд «Мир», 2003. – 640 с.

Інформаційні ресурси

1. http://libfree.com/165060163-onomikaekonomichna_bezpeka__koristin_oye.html

2. http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFII_2010/Shevchenko_2009.pdf
3. <http://westudents.com.ua/knigi/368-natsionalna-bezpeka-ukrani-lpkan-va.html>
4. subject.com.ua/economic/safety/
5. <http://econ.me.pl/tenevaya-ekonomika-uchebnoe-posobie-dlya.html>
6. http://stud.com.ua/51850/ekonomika/vidi_tinovoyi_ekonomiki
7. <http://epi.cc.ua/tenevaya-ekonomika-33647.html>
8. http://esnair.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/4466/1/Shadow_econ.pdf
9. <https://4brain.ru/time/osnovy.php>
10. <http://www.koob.ru/time/>
11. <http://www.timesaver.ru/> <http://www.improvement.ru>
12. <http://psyfactor.org/lib/time-management-2.htm>
13. http://www.mirknig.com/audioknigi/audioknigi_psihologiya/1181269267-kak-
14. [upravlyat-svoim-vremenem-audiokniga.html](http://www.mirknig.com/audioknigi/audioknigi_psihologiya/1181269267-kak-upravlyat-svoim-vremenem-audiokniga.html)
15. <http://www.elitarium.ru>
16. <http://www.vsetreningi.ru/company/consulting-likor/effective-lifetime/>
17. <http://allmediabooks.com/2010/10/18>
18. <http://www.twirpx.com/file/66555/>
19. <http://www.hr-portal.ru/article/>
20. <http://www.60minut.info>
21. <http://www.timesaver.ru/>
22. <http://ov1.ru>